

auteurs, en hij ontkent, dat men de *ratio rectae honestaeque vitae* van de filosofen moet leeren, maar verzekert, dat het onderwijs hierin behoort tot de taak der *rhetorica* ¹⁹⁾. De filosofie is hiermee geëlimineerd en aan het onderwijs de pit ontnomen.

Ook in de practijk is de welsprekendheid van den keizertijd slechts de schim van wat ze eens was. Onder de republiek zag ze zich een nuttig veld van arbeid gewezen in de volksvergadering, in den senaat en voor de rechtbank. Ze had een doel en de stof lag voor het grijpen. Met het principaat verandert dat door de omzetting van het staatsbestuur en de wijziging in de behandeling van rechtszaken. De welsprekendheid, die alle politieke beteekenis verloren heeft — tenzij men die aan den *panegyricus* nog in geringe mate zou willen toekennen — trekt zich terug binnen de wanden der school: de *eloquentia* wordt *declamatio*, de *rhetorica* vindt haar doel in zichzelf en de aan het pulseerende leven geheel vreemde *suasoriae* en *controversiae* vieren hoogtij. Orator te zijn is de hoogste eer, die men bereiken kan: „*quis tam cumulatus honor quam palma dicendi*” zegt *Symmachus* ²⁰⁾. En de *rhetorenscholen* zijn de eenige inrichtingen, die hooger onderwijs geven. Slechts in Athene is omstreeks 400 geordend onderwijs in de filosofie en nagenoeg alleen in beide hoofdsteden van het rijk en te Berytus in de rechtswetenschap te verkrijgen. De allesbeheerschende positie der *rhetorica* in onderwijs en wetenschap wordt wel het duidelijkst aangetoond door het feit, dat aan de in 425 door Theodosius II gereorganiseerde hoogeschool van Constantinopel van de 31 professoren 28 *grammatici* of *rhetoren* waren, twee juristen en slechts één filosoof ²¹⁾.

Wanneer het Christendom doorgedrongen is tot de kringen der ontwikkelden, treft het dus dezen toestand aan: alle onderwijs is in handen der *grammatici* en *rhetoren* en die zijn voor dat onderwijs gebonden aan de heidensche literatuur. *Homerus*, *Menander*, *Plautus*, *Terentius*, *Demosthenes*, *Varro*, *Cicero* en vooral *Vergilius* boden de stof, waaraan alle eruditie hing. En ook de Christenen konden niet anders, dan hun zoons deze opleiding doen volgen met al de gevaren, die er voor hen aan verbonden waren: hoezeer de geest der jeugd vervuld werd met de heidensche gedachtenwereld,